

Ville omfatter barnets personlige vilje og hænger sammen med begrebet motivation. Det er børn med emotionel sikkerhed, som er robuste og som kan gendanne deres egen verden i en foranderlig virkelighed i stand til at skabe en personlig teori om denne virkelighed. Dynamikken opstår ved spændinger inden for disse begreber, og ved de relationer der findes mellem **kunne, skulle og ville**.

En dynamisk pædagogisk model

skabes ved at tage et positivt udgangspunkt i de tre kernebegreber og ved at sammenligne teori og praksis.

Kunne i forhold til "ville" og "skulle".

Betyder en faglig opkvalificering af barnet ud fra dennes stærke kompetencer, hvilket kan betyde en ændring af barnets egen opfattelse af vilje og motivation. Det er en elev, som opfatter sig som faglig kompetent, kan sætte sig faglige mål, være metodisk kompetent og efterfølgende kan opleve at have fået en forbedret selvtillid; at føle sig kompetent på det sociale plan i hjemmet, på arbejdspladsen og til fester. En elev med en faglig kompetence har større selvtillid og viljestyrke, og har samtidig en bedre social kommunikation, idet barnet har noget at ytre sig kvalificeret om. Der skal således sættes både undervisningsmål og læringsmål.

Ville i forhold til "kunne" og "skulle"

Udfolder sig inden for det socialpædagogiske område med fokus på barnets mulighed for udfoldelse af personlige mål. Barnet skal have så stort et råderum, at han både kan få øje på sine egne muligheder, samtidig med at han kan vurdere, hvor de kan udnyttes hensigtsmæssigt. Herved opnår barnet at styrke sine egne muligheder og samtidig forøge sin vilje og sin selvstændighed.

Relationen mellem "ville" og "skulle" opnås ved, at barnet kan anvende samme vækstpædagogik over for andre, altså at give andre mulighed for at udtrykke sig og komme til orde mm. Relationen mellem "ville" og "kunne" opnås ved, at barnet føler sig som faglig kvalificeret, og i praksis ses det ved, at barnet kan vælge realistisk i forhold til egne faglige kompetencer. Nøgleordene i dette relationssystem er vækstpotentialer og den socialpædagogiske vækstpædagogik.

Skulle i forhold til "kunne" og "ville"

"Skulle" omhandler børnenes primære og sekundære socialisation. Problemer i den primære socialisationsperiode sætter sig alvorlige spor, som ikke bare kan negligeres. Børnne skal i behandling, så de får indarbejdet nye erfaringer til tackling af sociale situationer. De vil være personer, som altid vil have store problemer med at knytte sig til andre pga. de tidlige følelsesmæssige skader. Den mest anvendte pædagogik i forhold til disse tidligt skadede er:

- fysiske afgrænsninger

- klare aftaler
- faste arbejdsrutiner
- træning af procedurer
- ingen skift af primær personer
- aftaler, som kun ændres, hvis det er forberedt over længere tid.

Hvis en sådan pædagogik kan overholdes over længere tid, kan det lykkedes at få barnet til at føle en sikkerhed i forhold til sine omgivelser og vise vilje og begyndende personlig styrke.

Udviklingsmæssigt foregår dette på et konkret plan.

Sekundær socialisation

Børn, der har problemer i den sekundære socialisation, deltager sjældent i sociale aktiviteter, og de har få kammerater. De har svært ved at overskue konsekvenserne af deres beslutninger, og deres jeg- opfattelse er lav. De kræver frihed, men de ved ikke, hvad den skal bruges til. Barnets primærpersoner skal være få, og alle informationer skal fremlægges for barnet som en overskuelig udfordring, ligesom de skal skæres ned til nøjagtig den enhed, barnet tidligere har haft positiv erfaring med.

Det er børn, som spørger meget, og de vil bekræftes - hele tiden. Det er let at opleve dem som pågående og aggressive, men det er den måde, de afprøver deres egne sociale grænser på.

Succesen i det pædagogiske arbejde måles ved, at læreren kan trække sig, så tiden

mellem hver social kontakt forlænges.

Primærpersoner, sociale miljøer og indlæringstilrettelæggelse.

De børn, som har problemer i primær og sekundær socialisationen, skal have et begrænset antal primærpersoner, og det sociale miljø skal tilrettelægges på barnets præmisser. Der skal være særlig opmærksomhed på kun at give få informationer ad gangen.

Hvis dette lykkes vil relationen mellem "kunne", "skulle" og "ville" blive bedre. Det betyder, at barnet vil opleve sig selv som et ansvarligt socialt menneske med personlige og faglige kvaliteter, fordi der er skabt grobund for barnets relation mellem det sociale (skulle) og den personlige vilje, værdsættelse og motivation (ville). Sammenhængen mellem en elevs socialisation (skulle) og udvikling (kunne) kan tilrettelægges ved, at en elev skal arbejde sammen med en anden, og en af dem skal have lærerrollen. Lærerrollen medfører, at barnet skal formidle på sine egne og den andens præmisser samtidig. Det vil sige, at begge børn skal kende hinandens indlæringskompetence.

Husk, indlæring skal gentages.

En pædagogisk udviklingsmodel

Udvikling foregår gennem tre vigtige trin:

1. megen hjælp til at genkende og forstå med sikkerhed
2. selvstændig anvendelse uden hjælp
3. at kunne analysere - finde de vigtige delelementer i en helhed - og kunne danne

syntheser (sammenhænge) ud fra egne

Hvis vi bruger den model på børnenes sociale udvikling vil trin et betyde, at gentagelse og træning af sociale regler skal være grundlæggende over så lang tid, at der har fundet en overindlæring sted (det sidder i rygmarven).

Trin to betyder, at barnet selvstændigt kan foretage sig sociale handlinger i den rigtige kontekst. Det kan f.eks. være, at de ikke opfører sig som gale på et cafeteria, men forstår at afvikle de socialt acceptable regler, som gælder på det pågældende cafeteria. Man kan ikke på det trin forvente refleksioner over sine handlinger, og barnet kan også

reagere med selvretfærdighed. På trin tre forventes det, at barnet kan tænke sig om og finde den rigtige grimasse til netop den situation. Man siger ikke nødvendigvis alt, hvad man tænker. Men barnet ved, hvad der forventes og gør det rigtige uden at virke kunstig. Den her anførte progression er vigtig at have for øje, da nogle børn kan have en særlig god udvikling - et potentiale - inden for et enkelt afgrænset område. Dette kan bruges til at løfte barnet på områder, hvor udviklingen måske går mindre godt.

Der findes f.eks. børn som er på trin tre i socialisation, men som samtidig har store indlæringsvanskeligheder og befinder sig på trin et vedrørende indlæring og udvikling af mere faglig karakter. Der kan være tale om velbegavede børn, som er svært ordblinde - har dysleksi - som netop ofte er kendetegnet ved at kunne se og fornemme mange sociale situationer meget hurtigt i "den virkelige verden". Men de kan ikke få noget ud af en læsetekst, fordi al deres energi går til at stave eller læse ordbilleder i en tekst. Disse svært ordblinde har erfaring og udviser handlinger på trin tre inden for socialisation, men det sprog/faglige "kan" ligger kun på trin et. I et traditionel skolesystem vil sådanne børn ikke blive vurderet efter fortjeneste, men vil med stor sandsynlighed blive opfattet som en "trin ét elev".

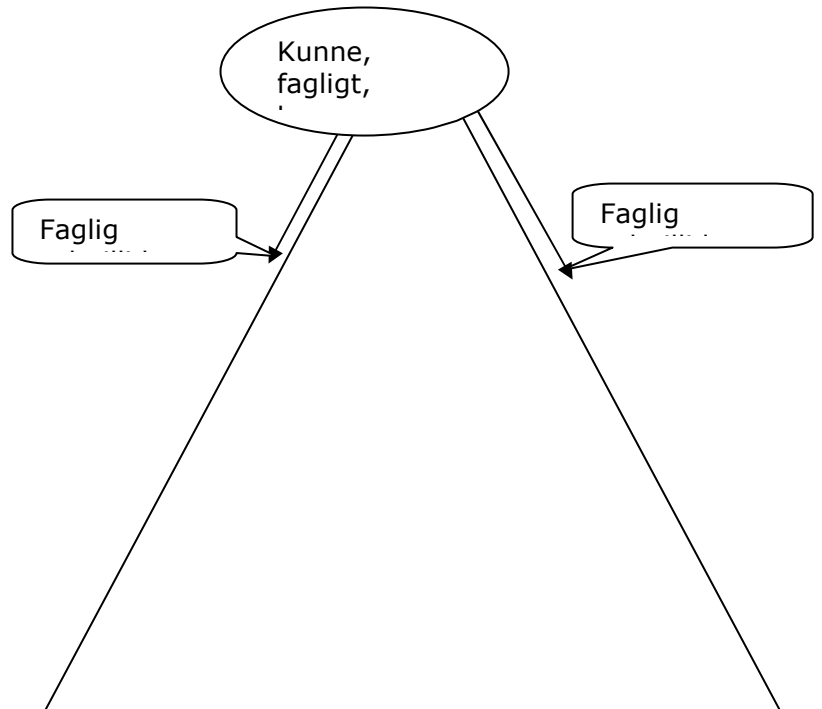
Kernen i pædagogik er opdragelse.

I al opdragelse skal formålet være acceptabelt og de anvendte midler og metoder til at nå målet skal være velegnede. Pædagogik er analyse og handlingerne set i relation til den enkeltes liv og livsforløb. Derfor er det vigtigt, at læreren er i stand til at finde de forhold, som gør det muligt at vurdere og handle både positivt og relevant.

I relation til den beskrevne dannelsestrekant er der foretaget en mindre kvalitativ undersøgelse med udvalgte brugergrupper. Der er udspurgt og diskuteret med lærere, som særligt har forholdt sig til **kunne** - dvs. fagligheden i forhold til børn. Der er diskuteret med grupper af forældre, der har forholdt sig til **ville** dvs. børns personlighed, og der er gennemført diskussioner med pædagoger i forhold til anvendelse af begrebet **skulle** dvs. børns og unges socialisation. Undersøgelsesdesignet har været sortering af værdikort med holdningsudtryk og efterfølgende diskussion for at finde frem til det vigtigste værdi- og holdningsmættede begreb. Der har deltaget langt over 200 i disse sorteringer og diskussioner.

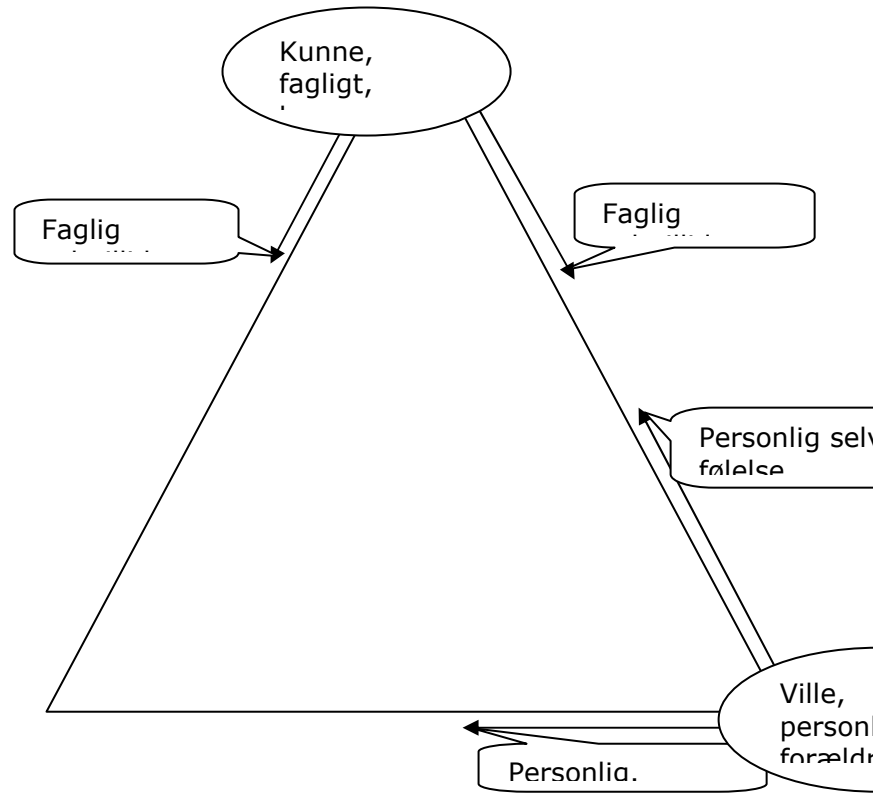
Pædagogerne og fagligheden

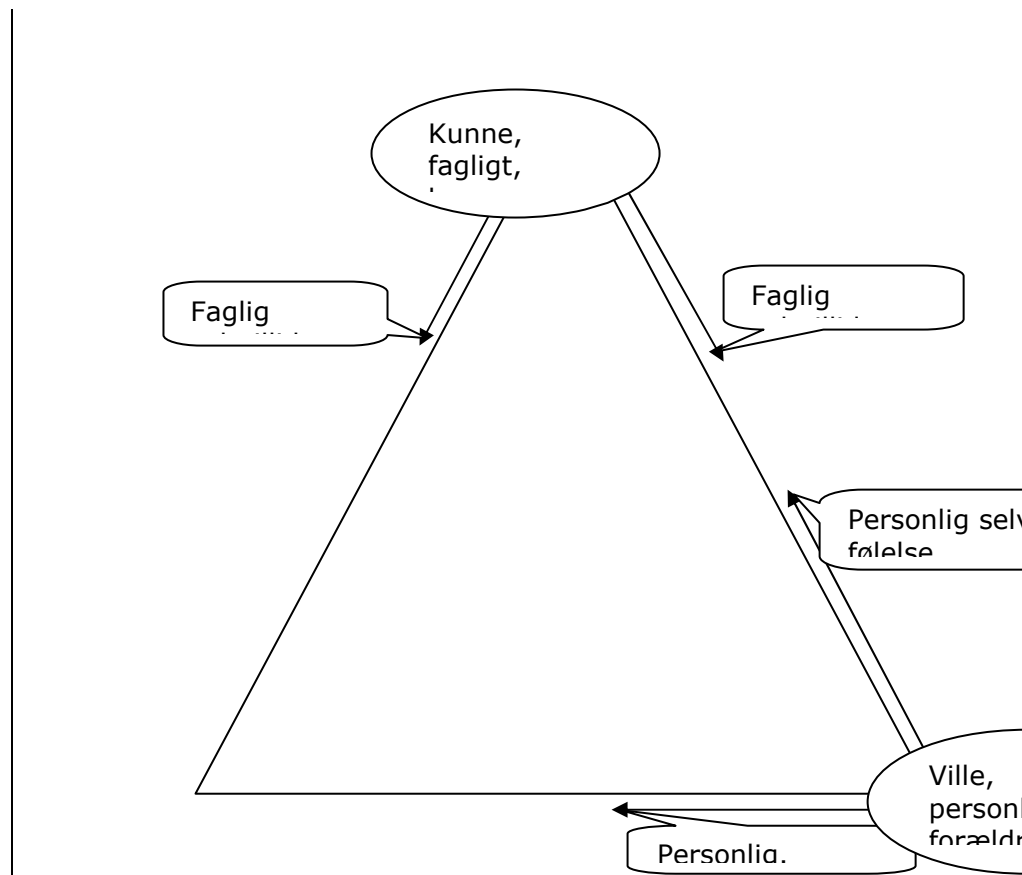
Pædagogerne er enige om, at det er meget vigtigt med en høj grad af faglighed, så børnene har noget på harddisken, der kan vise, at de har tilegnet sig viden. En viden der både er en paratviden og en metodisk viden. Paratviden er vigtig for at kunne klare sig indenfor IT, og de børn som har denne specifikke faglige viden har høj status blandt andre børn og pædagogerne. En metodisk viden om anvendelse af sprog, matematik og andre fag f.eks. tilegnelse af nye sprog er alle børn og pædagogerne enige om giver høj prioritet. Børn, der magter at tilegne sig nye færdigheder hurtigt og præcist, har høj status blandt kammerater og lærere. Fagligheden er vigtig og den giver status. Pædagogerne, som har deltaget i undersøgelsen er enige i at barnets **faglige selvtillid** er bærende for status og tilegnelse af nye faglige færdigheder.

Forældrene og personligheden

Forældre er enige om, at det er meget vigtigt med en stærk personlighed, så børn og unge ikke oplever at de vælter ved modgang. Ingen kommer igennem livet uden modgang eller nederlag, men det er til for at overvindes. Assertion er en måde at hjælpe sine egne børn og unge til en god selvindsigt og samtidig give dem redskaber til at klare personlige problemer på. Forældre sætter fokus på barnets følelsesliv og en styrkelse af **kunne** støtter personlighedens udvikling. Det er vigtigt at have personlige metoder til selvudvikling og samtidig vide, at der er primære personer man altid kan stole på. Det giver status at kunne vise sin personlighed blandt kammeraterne. Forældre, som har deltaget i undersøgelsen er enige i, at barnets og den unges **selvfølelse** er bærende for status og vil være måden at klare sig gennem livet i medgang som modgang. Dette kan nu tilføjes på trekanten.

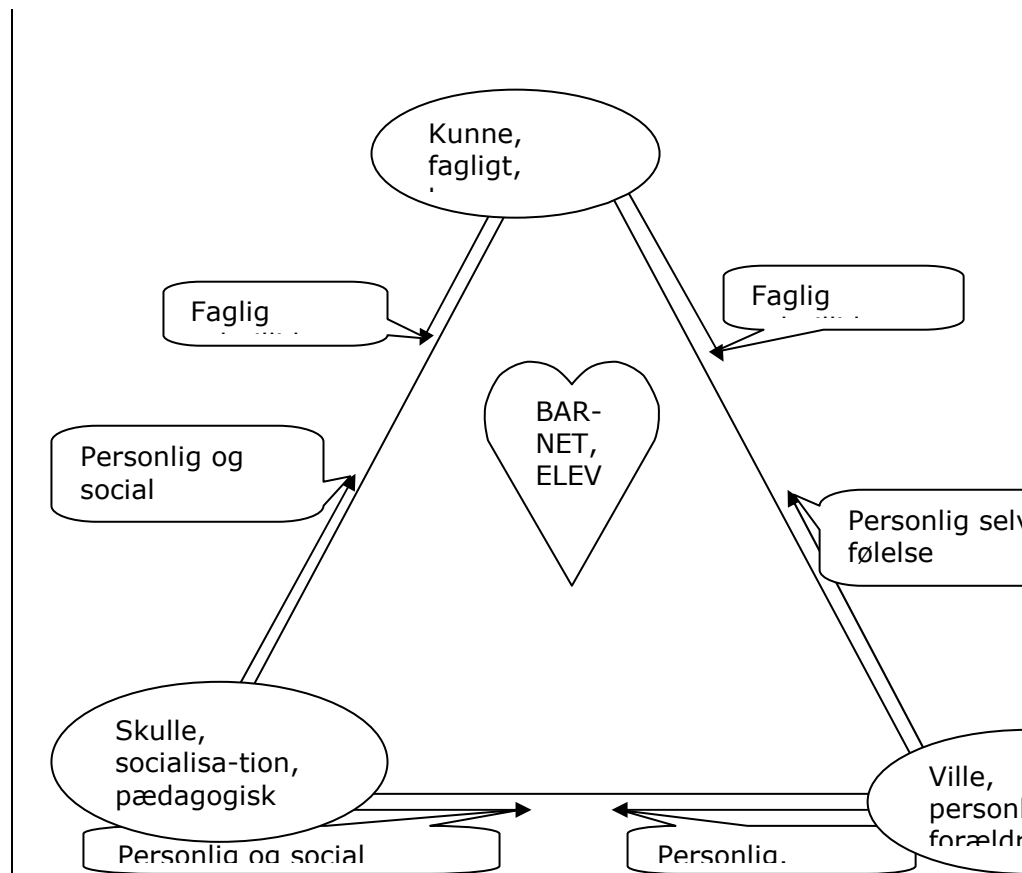

Pædagogisk personale og socialisation

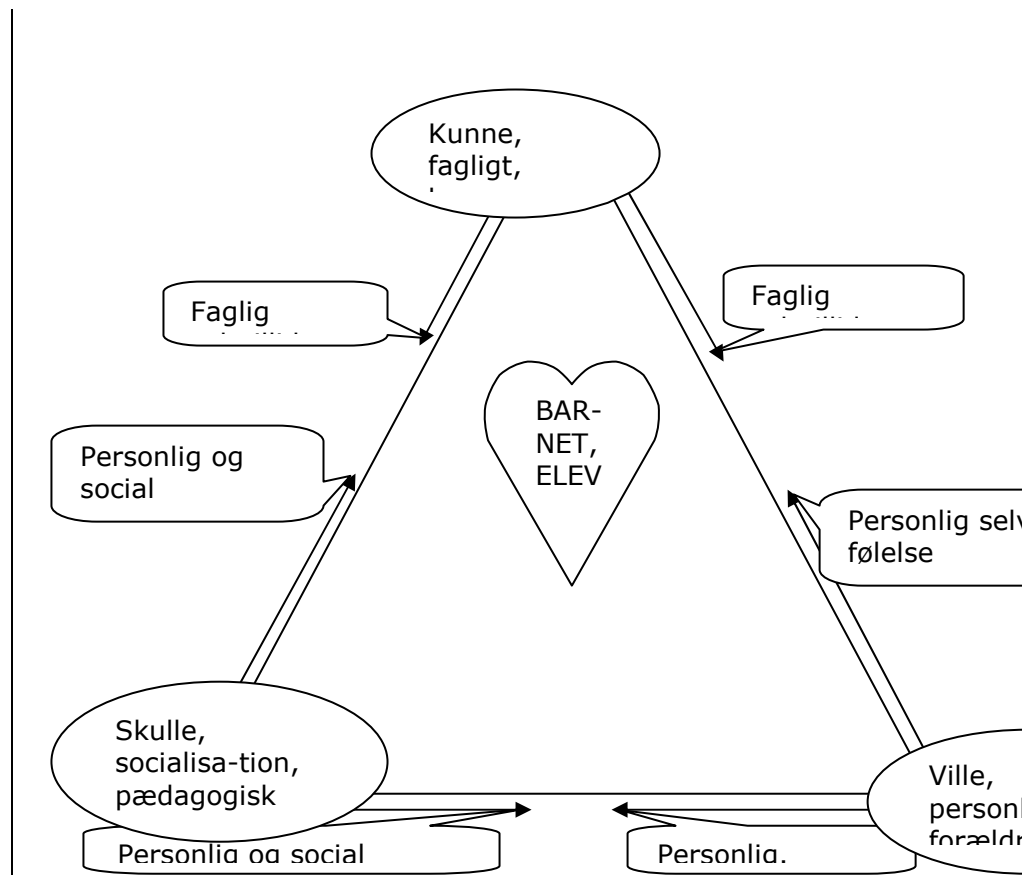
Pædagogisk uddannet personale er enige i, at det er meget vigtigt med en veludviklet social forståelse af sine nære personer og omgivelser. Det giver børn og unge en indsigt i, at man skal agere forskelligt i forskellige situationer f.eks. er det tilladt at spise med hånden på McDonald, men ikke på en fem stjernest restaurant. Man skal kende dresskoden til fest og hverdag og kunne tilpasse sig mange roller og situationer i løbet af en almindelig dag.

Socialisation drejer sig om tilpasning og forståelse af andre personer nære som fjerne ligesom man skal forstå omgivelserne krav og forventninger. Personer der har svært ved at handle socialt bliver meget ofte ensomme, fordi de ikke opleves at være givende i sociale sammenhænge. Rollespil og lege er en måde at hjælpe til at få en god social indsigt og samtidig angive måder at klare sociale problemer på. Der opbygges en **social fleksibilitet**. Når pædagoger sætter fokus på barnets sociale tilpasning sker der en styrkelse af den personlige og sociale fleksibilitet. Læringsmetoder som f.eks. rollemodeller, og rum for social træning til social udvikling er vigtige når barnet samtidig kan føles sig tryk ved det primære pædagogisk personale. At gå galt i sociale sammenhænge er meget kritisk i barnets fire til fem års alder og igen i puberteten. Det giver status at kunne vise sine sociale evner blandt børn, pædagoger og lærere.

Pædagoger, som har deltaget i undersøgelsen er enige i at barnets og den unges **personlige og sociale fleksibilitet** er bærende for status og vil være måden at klare sig gennem livet i medgang som modgang. Dette kan nu tilføjes på trekanten.

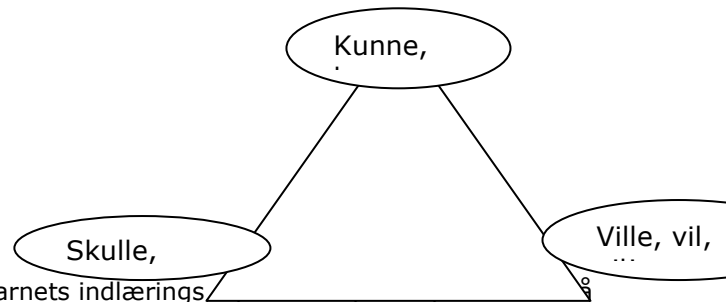
Pilene på trekanten angiver en dynamiske påvirkning, som kan medføre, at der i barnet eller den unge sker en erkendelse (assimilation) og en tilpasning (akkomodation). I centrum for de fælles anstrengelser er barnet/den unge, som sammen med forældrene kan opleve selvfølelse, af pædagogerne opbygge selvtillid og i samarbejde med pædagogerne få mulighed for personlig/social fleksibilitet. Den dynamiske trekant viser en model, hvor der i samarbejde kan skabes et menneske med de dyder og værdier som efterspørges i et moderne demokrati.

Den dynamiske trekant og personlighedens udvikling

Personlighedens udvikling beskrives som en overbygning på den dynamiske trekant som en model, der beskriver opdragelse og undervisning af mennesker, så de bliver i stand til at indgå i

samfundsmæssige sammenhænge. I denne samfundsdannelse indgår følgende elementer:

- *Udvikling/indlæring.*   kunne - kan
  - *Socialisation*   skulle - skal
  - *Personlighed*   ville - vil
- Disse begreber kan sættes ind i en dannelses trekant.

Kunne handler om barnets indlæringspotentialer - eller det personen med støtte kan lære sig. Indlæringsbegrebet forstås bredt indeholdende både Howard Gardners multiple intelligensbegreb (MI), ligesom det også rummer Vygotsky's "zonen for nærmeste udvikling". **Kunne** er i kort form faglighed og tilegnelse af faglighed.

Skulle har at gøre med socialisation. Primær/basal/socialisation som tillid, selvstændighed og initiativ og sekundær socialisation omhandler fravær af mindreværd, sikkerhed i egen identitet og at kunne klare intimitet.

Ville omfatter barnets personlige vilje og hænger sammen med begrebet motivation. Det er børn med emotionel sikkerhed, som er robuste og som kan gendanne deres egen verden i en foranderlig virkelighed i stand til at skabe en personlig teori om denne virkelighed. Dynamikken opstår ved spændinger inden for disse begreber, og ved de relationer der findes mellem **kunne, skulle og ville**.

Med udgangspunkt i den dynamiske trekant gennemgås centrale begreber i personligheden som selvværd, selvtillid og selvfølelse, og de kobles sammen med faglighed, social udvikling og motivation.

Faglighed og selvtillid

Barnet udvikler sit selvværd fra spædbarn til voksenalderen fra at være egocentrisk tænkende og handlende til at kunne overskue forhold, der er nære og præget af konkret tænkning. En udvikling som fører frem mod mere overordnede følelser af moralsk/etisk karakter i sammenhæng med de mange fagligt relaterede og aktuelle emner, der indgår i en dagligdag.

Det er en ydre påvirkning, der i barnet skaber en følelsesmæssig erkendelse, som kan blive til væsentlige livsværdisæt gennem udviklingen fra barn til voksen. Når selvtillid gennem barnets beherskelse af fagligheden mødes med den personlige selvfølelse, opstår et selvværd i barnet. Et selvværd, der er præget af nogle grundlæggende følelser om at kunne stole på sig selv og have en viden om, hvad man vil og ikke vil, at have en vilje. Selvværdet baserer sig

også på den viden, som man har tilegnet sig - en faglig viden, der gør, at man som person har en paratviden, der passer til mange forskellige situationer f.eks. at man ikke er kedelig at være sammen med, at man kan skabe lydhørhed ved at holde en samtale fast i en relevant faglighed, at man kan f.eks. konversere om havebrug og skifte til miljøforhold, at man kan holde tråden og politisere om globale forhold osv.

Der er brug for afklaring og præcision af de anvendte begreber.

Ole Varming forklarer begreberne "selvopfattelse", "selvfølelse" og "selvvurdering" på følgende måde:

Selvopfattelse: "Barnets/den voksnes opfattelse af holdninger, viden og følelser over for sig selv, altså den subjektive opfattelse af sig selv, sin kunnen, sine handlinger og sine relationer til andre og til krav i sit miljø. Selvopfattelse læres ved barnets samspil med nærmiljøet. Den udvikles i kraft af barnets egne vurderinger af sig selv, af andres vurderinger af barnet, således som barnet opfatter dem, og på grundlag af barnets vurdering af sig selv i forhold til normer, værdier og livsmønstre i nærmiljøet, kulturen og samfundet. Selvopfattelse repræsenterer en hovedkilde til motivation. Derfor er det vigtigt at belyse, hvorledes barnets selvopfattelse stimuleres i hjemmet i forhold til børnehaven." (Varming, 1995, p. 12.)

Selvfølelse: "Følelsen af at eksistere og at være virkelig i modsætning til oplevelsen af uvirkelighed og indre tomhed og at have kontakt med sine egne følelser og behov, dvs. at kunne føle og opleve sig selv. Selvfølelse er forbundet med evne til at handle spontant, dvs. ud fra sine følelser og med ægthed og autencitet." (Varming, 1995, p. 12.)

Selvvurdering: "Barnets/den voksnes vurdering af sine egne egenskaber, færdigheder, præstationer og sociale fremtræden m.v. i relation til oplevede krav og forventninger fra omgivelserne; selvvurdering kan foregå som en bedømmelse af sig selv ved hjælp af en selvvurderingsskala. Selvvurderingen kan være positiv eller negativ." (Varming, 1995, p. 12.)

Selvtillid på følgende måde: "Barnets/den voksnes tillid og tiltro til egen duelighed og kompetence, oplevelsen af at være god til noget, at kunne magte de opgaver, som man stiller sig og til at kunne magte de udfordringer, som man møder. Det er oplevelsen af at være et autonomt, og indre kontrolleret menneske i modsætning til oplevelsen af at være kontrolleret af ydre instanser. Selvtillid udvikles i barndommen gennem andres, især voksnes anerkendelse, bekræftelse og værdsætning af barnets initiativer og selvstændighedsstræben. Stærk ydre kontrol og disciplinering hæmmer udviklingen af selvtillid (Varming, 1995, p.13.). Termen "selvtillid" synes oftest anvendt i betydningen "selvværd"- i daglig sprogbrug.

Hans Clausen giver en kortere forklaring på begrebet. idet han siger: at "selvtillid er et begreb vi anvender, når vi vil angive, at vi har tiltro til vores egne evner i mødet med krav og udfordringer." (Clausen, 1997.)

Hans Clausen har imidlertid en tilføjelse til denne definition, der er væsentlig, når der skal skelnes mellem selvtillid og selvværd: "Selvtillid bør efter min opfattelse bruges om det overvejende situationsbestemte." (Clausen, 1997).

Selvværd er altså en oplevelse af eget værd, som altid er til stede, uanset hvilken sammenhæng man befinder sig i og er derfor ikke situationsbestemt. Ole Varming forklarer selvværd som "barnets/den voksnes følelse og oplevelse af at være værdsat, som den man er og at have ret til at være den, man er. Begrebet angår relationen til andre mennesker og udvikles derfor gennem andres ubetingede værdsættelse

af personen, således som denne er - i modsætning til den betingede værdsættelse." (Varming, 1995, p. 13).

Udvikling af empati

I barnet skabes gennem ydre pædagogisk påvirkning en indsigt om mange forskellige situationer, opførsler og roller i differentierede situationer. Den følelsesmæssig erkendelse opstår ved påvirkning af de mange følelser, der gennem opdragelsen nuanceres og bliver til væsentlige livsværdier. Den personlige selvfølelse i kombination påvirkninger fra personlig og social fleksibilitet er forudsætningen for udvikling af empati. En empati, der er præget af grundlæggende følelser om selvindsigt i "hvem jeg er, og hvad jeg står for". Hertil tilføjes den nødvendige fleksibilitet, så det gøres muligt, at børn kan se på anderledes tænkende og handlende kammerater og ikke blive provokeret af forskellene, men derimod kunne sige: "jeg er som jeg er, og han er som han er. Vi er forskellige men jeg er ikke bange for anderledes tænkende og handlende personer. Ved at acceptere forskellighed opstår et af demokratiets værdimæssige grundpiller, nemlig at stole på at andres afgørelser godt kan accepteres, uden at det virker truende på min personlige integritet.

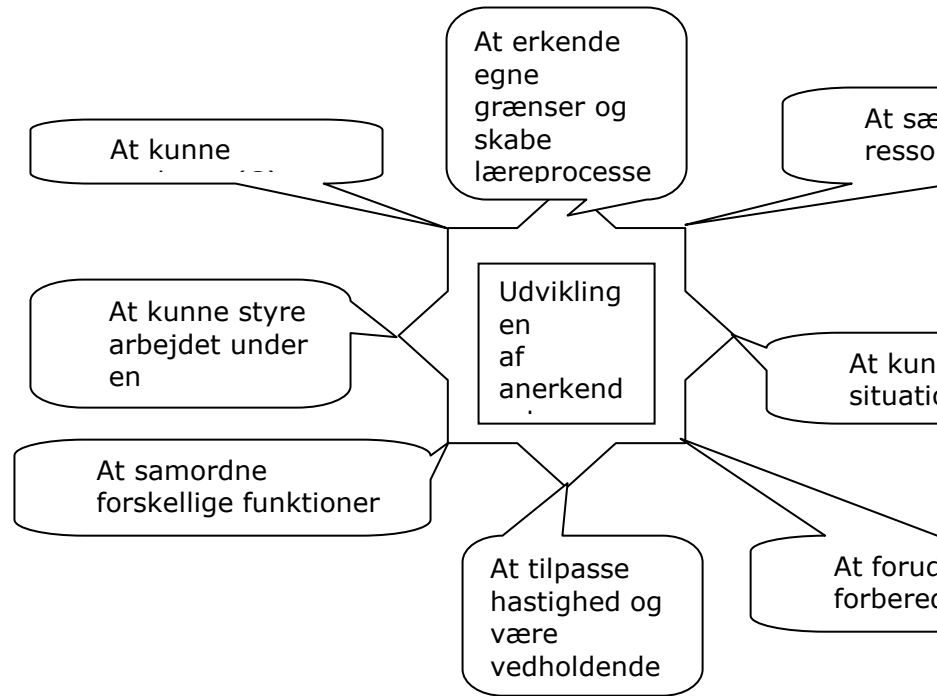
Empati er ligeledes baseret på den rollefleksibilitet, som man har tilegnet sig - en personlig og social viden, der gør, at man som person har et parat handlesæt, der passer til mange forskellige situationer og roller og man kan tilpasse sig uden at være eftersnakkende. Man lægger vægt på at formidle væsentlighed gennem følelser og sætte dette samme med situationserfaring.

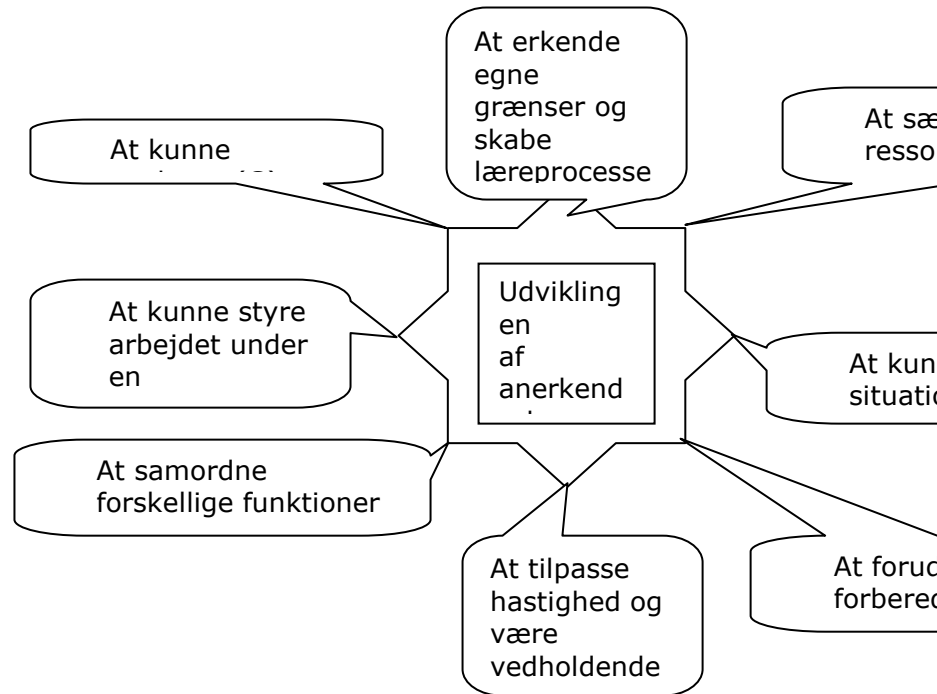
Barnet udvikler sin empati fra spædbarn frem mod voksenalderen, fra at være egocentrisk tænkende og handlende til at kunne overskue nære forhold præget af konkret tænkning, frem mod de mere overordnede følelser af moralsk/etisk karakter. Udviklingen af empati indeholder generøsitet, hjælpsomhed, betænksomhed, samarbejdsevne og evnen til at kunne tilgive.

Udvikling af anerkendelse

Når selvtillid kombineres med personlig og social fleksibilitet skabes værdien anerkendelse, forstået som at personen både skal kunne give anerkendelse til andre samt kunne modtage andres anerkendelse.

Barnet udvikler sin evne til at modtage anerkendelse fra spædbarn frem mod voksenalderen. Det er en proces, der går fra at være ros i de rigtige situationer, til at barnet kan overskue ros/ris, bundet til en situationsnær konkret tænkning frem mod komplicerede forståelser for, hvilken faglighed der ønskes i sammenhæng med nuancerede situationsspil. Udviklingen af anerkendelse indeholder erkendelse baseret på elementer fra Levines beskrivelse af adfærd i forhold til regulering af handling og tænkning. Se skitse:

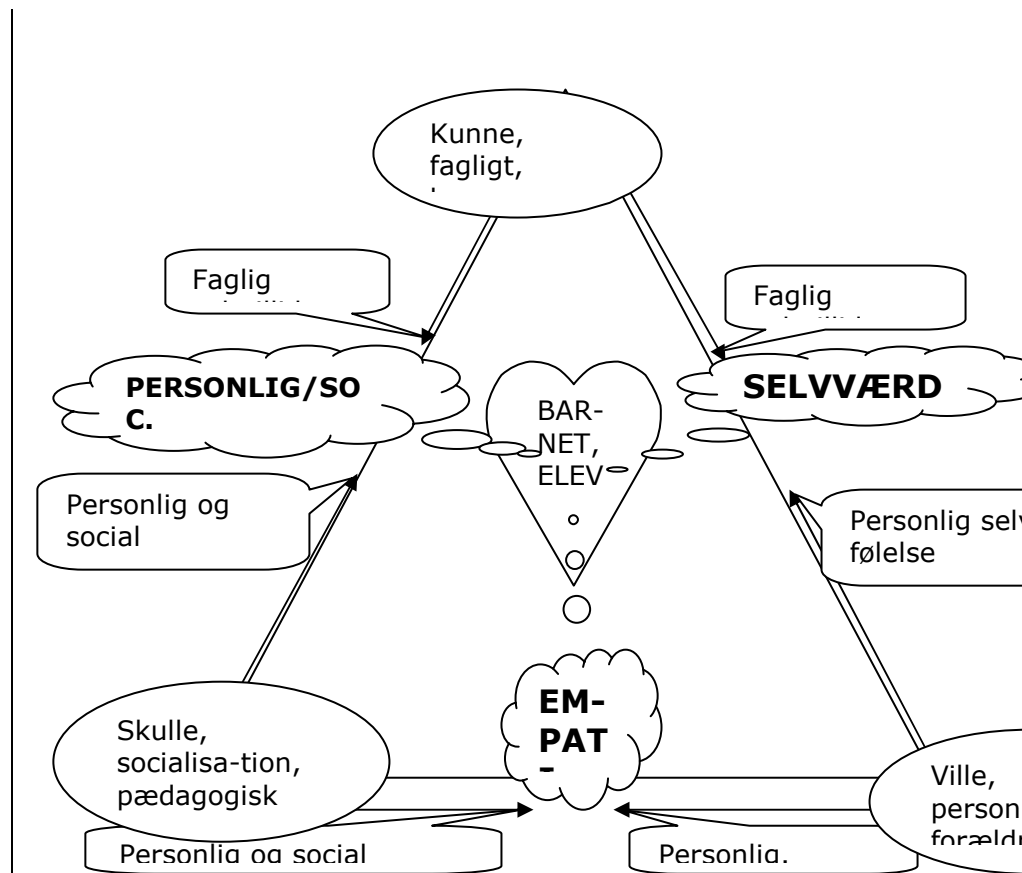
Dette kan kort beskrives som:

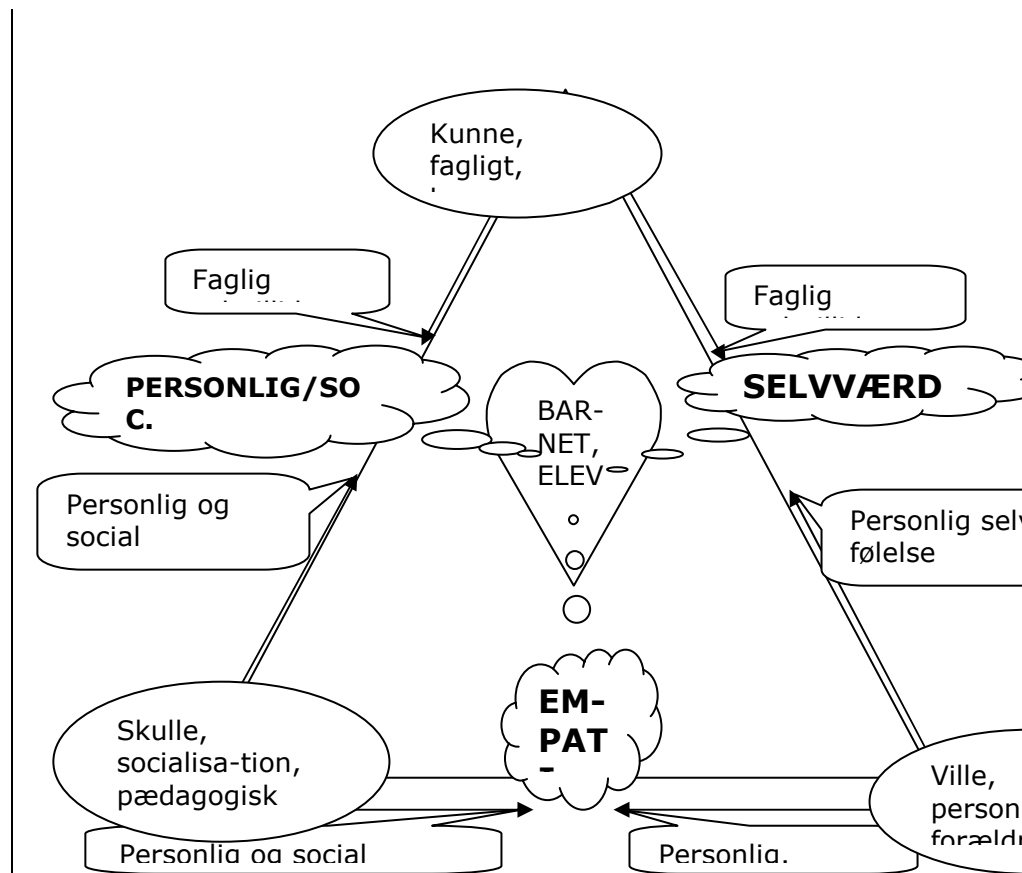
selvværd opstår som en erkendelse mellem påvirkningen af selvtillid og selvfølelse.

Empati opstår som en erkendelse mellem påvirkningen af selvfølelsen og personlig/social fleksibilitet.

Anerkendelse -personlig/social- er en erkendelse mellem personlig/social fleksibilitet og selvtillid.

Dette kan illustreres

Med baggrund i værdier ud fra personlige, faglige og sociale elementer viser modellen, hvordan dannelse af værdisæt kan foregå hos børn og unge. Modellerne skal sandsynliggøre, hvordan barnet tilpasses og integrerer oplevelser som værdisæt.

Det personlige grundlag for motivation

Et barn, der her udviklet empati, vil opleve en stor glæde ved at være sammen med andre og se deres forskellighed, og det vil være aktiv i samværet med andre, ligesom det vil søge nye udfordringer i det sociale samspil. I barnet er motivet til at være sammen med andre en interesse for forskellighed. F.eks. er det almindeligt, at børn kommer hjem fra skole og fortæller om, hvad andre gjorde, som var anderledes end det, de selv ville gøre. Barnet fokuserer på det, som er anderledes.

Motivationen til at udvikle empati ligger i lysten til at være sammen om fælles interesser og en fascination af forskellighed. En forskellighed som barnet sammenligner med dets egen personlighed og som kan besvare spørgsmål som: hvem er jeg i forhold til dig ?.

Et barn med et udviklet selvværd ønsker at kunne bidrage til det sociale fællesskab med et konstruktivt indhold. Barnet ønsker at deltage med sin viden om verden ud fra en personlig interesse i at være deltager i det kommunikative samspil. Hos en del børn opstår der faglige særinteresser i perioder af deres liv, og dette er en del af at skabe sig et omfattende og specifikt fagligt grundlag i forhold til at vise sin personlige og nære verden, at man kan bidrage med viden. Man er noget værd, og med sit selvværd kan verden få gavn af den viden, man har erhvervet sig.

Motivet drejer sig om faglig præstation i samspil med andre.

Motivationen er i samspil med andre at kunne præstere en relevant paratviden.

Hvis dette område ikke stimuleres og udvikles, udvikles en umotiveret personlighed, som dybest set ikke har interesse i andre end sig selv, og alle opgaver skal kunne relateres til noget, som der er umiddelbar udbytte af. Disse personer har et meget lavt selvværd og viser ingen empatisk interesse. Motivationen ses kun i glimt for at tilfredsstille egne behov.

Det er i denne gruppe, at tidligt skadede børn og stærkt neurotiske personer kan findes

Motivation kan anskues ud fra barnets selvværd og empati som et ønske om at tilegne sig en faglighed, en fakta viden og en personlighed viden om den nære verden.

Det sociale grundlag

Hos barnet kan en personlig/social empatisk indsigt og forståelse ses i sammenhæng med en personlig/social anerkendelse og viser sig som en udtalt interesse for andre mennesker, deres familie, arbejdssituation og deres livshistorie.

En veludviklet empatisk følelse bevirker, at personen føler en social interesse for andre og deres situation. Personlig og social anerkendelse giver indsigt i ros og ris og giver anledning til at stille spørgsmål som:

    hvad er du specifikt god til ?

    hvad er dine potentialer ?

    hvor har du dine svagheder ?.

Det sociale grundlag opstår i et samspil mellem at prøve grænser af og at bidrage med løsninger af konflikter. Dette forhold kan iagttages, når mindre børn leger politimand i forhold til andre, men gerne selv må forbryde sig.

Hvis det sociale grundlag ikke er velfungerende, får barnet en et asociale samvær med andre. Empatien for andre kan være meget lav og dermed mangler medfølelse og indsigt i andres tanker. Personer med lav social empati kan kun tænke egocentrisk. De har et meget stort behov for at fortælle, hvad de kan for at høste anerkendelse, ligesom de i samtaler beretter om alle de utrolige præstationer, andre har anerkendt dem for. Negativ anerkendelse medfører med det samme, at disse personer er utroværdige, og at man ikke ønsker at have noget med dem at gøre. Udelukkelsen gælder specielt nære personer, forældre eller søskende til personer med lav social status.

Det er i denne gruppe, at karakterafvigere og enspænderne findes.

Det social grundlag kan anskues som en social empati, et ønske om at finde og forstå sociale potentialer i et samspil med at forstå og anvende ros og ris (den personlige/socialt anerkendelse) som regulerende faktor på egoismen.

Den faglige interesse

I samspillet mellem barnets selvværd og den personlig og social anerkendelse findes den faglige interesse. Faglig interesse og motivation hænger sammen med barnets indre oplevelse af, at viden dels kan bruges som en glæde ved at være vidende, men det giver også anerkendelse og status at have viden i forskellige sociale situationer. Jo bedre man er i stand til at benytte sin relevante faktuelle viden i de rigtige situationer, jo mere vil man opleve at blive anerkendt for at være en person, der er givende og værdsat.

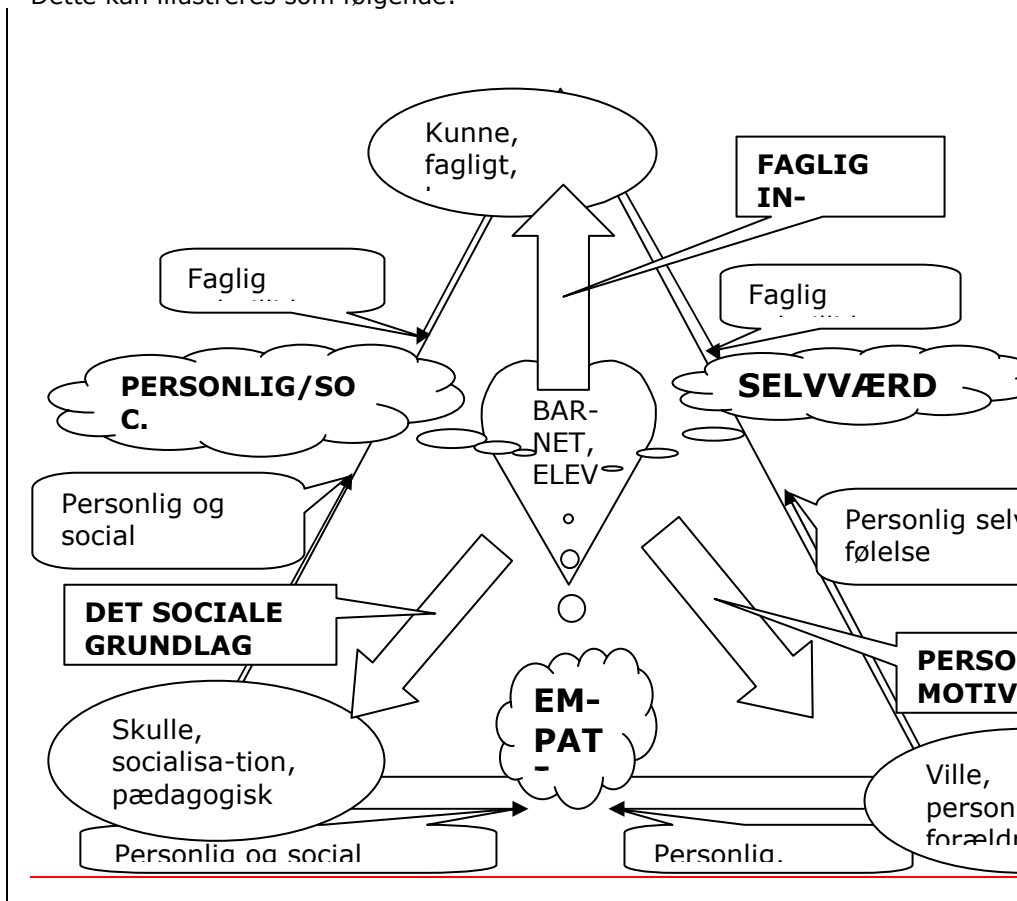
Det kan kort beskrives som:

Den personlige motivation opstår i samspillet mellem empati og selvværd.

Det sociale grundlag opstår mellem empati og personlig og social anerkendelse

Den faglige interesse opstår mellem selvværd og personlig og social anerkendelse

Dette kan illustreres som følgende:

Kammeratskabets betydning

Ud fra et individualistisk synspunkt er denne model færdigudviklet, men verden er mere end en model, og for mange børn – børn som unge – er kammeratskabet måske det aller vigtigste. Kammeratskabsgruppen kan give den enkelte en identitet af at være en god kammerat.

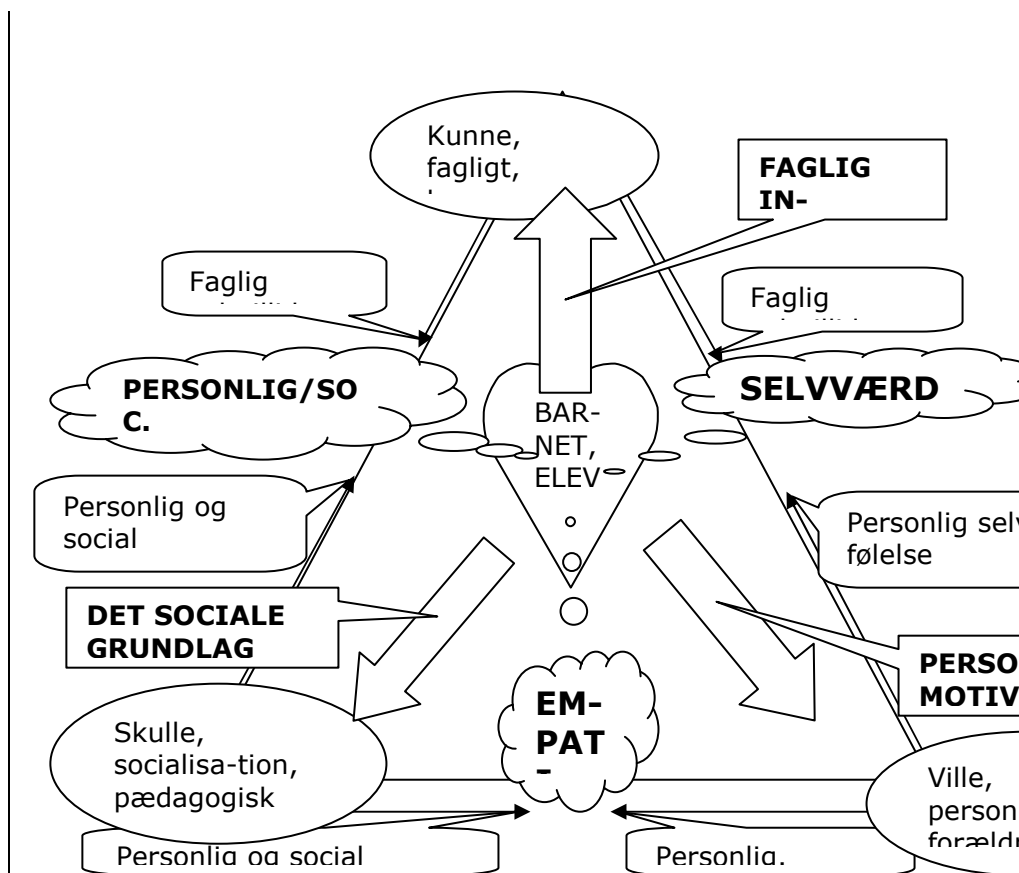
Hvad sker der i barnet, når opfattelsen af selvværd, empati og den personlige og sociale anerkendelse udvikles i kammeratskabsgruppen? Hos mindre børn baserer selvværd sig på, hvad der er rigtigt og forkert ud fra konkrete situationer. Hvis barnet kan finde ud af det, så vokser selvværdet. At have et godt selvværd forhindrer ofte, at der opstår konflikter i de mest kendte situationer f.eks. mellem søskende. Der er mange teorier om dannelse af personlighed ud fra det nummer, man har i søskenderækken, og der er ingen tvivl om, at barnets selvværd er meget bestemmende for, om søskenderelationerne klares med succes. Hvis den førstefødte har skabt sig et selvværd baseret på at have mestret en række situationer, vil det være meningsløst at afgive denne status. Derfor vil nummer to i søskenderækken blive nødt til at finde sin egen plads og danne sit eget selvværd ud fra andre situationer. Altså sker der en differentiering af succeser og dannelse af selvværd ud fra, hvordan barnet mestrer sine egne situationer. Det er sådanne forhold, som er baggrunden for udvikling af kammeratskaber. Selvværdet er

bundet til situationer, og hvis to børn kan opnå at supplere hinanden i nogle situationer, vil begge udvikle et højere selvværd. Selvværd bygges op fra simple genkendelses- og forståelsesprocesser til komplicerede anvendelser, analyser og synteser. Børns fastholdelse gennem dage af de samme lege er en situation, som kræver at forståelsen omformes til en konkret anvendelse. Gentagelserne giver den sikkerhed, der er basal for dannelsen af et fælles selvværd. Ved at gentage legemønstre skabes en synergi, et løft af situationen i dannelsen af et fælles selvværd. Mange kan stadig som voksne gengive de lege, som varede over lang tid, ligesom de genkalder sig nye regler, og hvad der skete i samværet med kammeraterne. Et samvær der har givet et fælles løft og skabt selvværd.

Empati er at kunne se sig selv som person og samtidig kunne acceptere en anden med de særtræk, som den person måtte have. Det vil sige, at den umiddelbare egocentri ophæves, og der skabes et fælles rum for udvikling, hvor begge personer stadig kan bevare deres integritet. Jo flere erfaringer barnet får af den karakter, desto mere accept og tolerance vil der udvikles. Dette betyder også, at et barn kan acceptere kammerater, der er meget anderledes, og at hjælpsomhed kan indeholde stor fleksibilitet. Når barnet hjælper en anden, føles der overensstemmelse ved at have de samme oplevelser. Derfor kan normale børn godt have en meget handicappet god kammerat, fordi det er opnåelsen af ligeværd i situationen, som er det fælles mål.

I udviklingen af den personlige og sociale anerkendelse har det stor betydning, at barnet både kan give og tage, så der kan skabes accept af at være fleksibel i situationen og samtidig kunne bidrage med en faglig viden. Barnets oplevelse kan selvfølgelig ses isoleret, men det vil være mere naturligt at betragte anerkendelse som et socialt og kommunikativt fænomen, hvor barnet ønsker at skabe situationer og bidrage med sin viden og vise sin fleksibilitet med en relevant situationsfornemmelse, så der skabes gode vilkår for fælles kommunikation. Børns basale kammeratskabsdannelse foregår ved, at

- børnenes selvværd skabes ud fra mestring af egne og fælles situationer
- et barn kan hjælpe et andet og føle samhørighed ved at dele de samme oplevelser
- der kan skabes gode vilkår for fælles oplevelser og kommunikation.

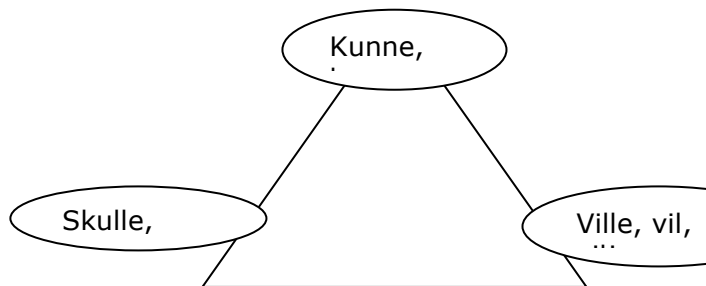

Den dynamiske trekant i en kultur sammenhæng

Personlighedens udvikling i en multikulturel sammenhæng beskrives som en tilføjelse til den dynamiske trekant. Det er en model, der beskriver opdragelse og undervisning af mennesker, så de bliver i stand til at indgå i samfundsmæssige sammenhænge der hvor de bor, samtidig med at deres etniske baggrund inddrages. I denne samfundsdannelse indgår følgende elementer:

- Udvikling/indlæring.   kunne - kan
- Socialisation   skulle - skal
- Personlighed   ville - vil

Disse begreber kan sættes ind i en dannelses trekant.

Kunne handler om barnets indlærings og udviklingsmuligheder - altså barnets potentialer - eller det personen med støtte kan lære sig. Indlæringsbegrebet forstås bredt indeholdende både Howard Gardners multiple intelligensbegreb (MI), ligesom det også rummer Vygotsky's

"zonen for nærmeste udvikling". **Kunne** er i kort form faglighed og tilegnelse af faglighed.

Skulle har at gøre med socialisation. Primær/basal/socialisation som tillid, selvstændighed og initiativ og sekundær socialisation omhandler fravær af mindreværd, sikkerhed i egen identitet og at kunne klare intimitet.

Ville omfatter barnets personlige vilje og hænger sammen med begrebet motivation. Det er børn med emotionel sikkerhed, som er robuste og som kan gendanne deres egen verden i en foranderlig virkelighed i stand til at skabe en personlig teori om denne virkelighed. Dynamikken opstår ved spændinger inden for disse begreber, og ved de relationer der findes mellem **kunne, skulle og ville**.

Dynamikken opstår ved spændinger inden for disse begreber, og ved de relationer der findes mellem **kunne, skulle og ville**.

I forhold til at denne dannelsesrekant også skal kunne bruges i et multietnisk samfund, er det vigtigt at kunne indplacere den mange flygtninge og indvandrere i dannelsesgrundlaget. Det er derfor af stor betydning at få ordet kultur defineret.

Hvad er kultur?

"Den samlede sum af et afgrænset fællesskabs karakteristiske samkvems former eller livsmåder samt fællesskabets materielle og åndelige frembringe/ser" (Katzenelson, 1994, p.29).

"Kultur er den verdensopfattelse og de værdier, moralnormer og faktisk adfærd - samt de materielle og immaterielle frembringe/ser heraf - som mennesker overtager fra en foregående generation; som de - eventuelt i ændret form - søger at bringe videre til næste generation; og som på en eller anden måde adskiller dem fra mennesker tilhørende andre kulturer" (Gullestrup, 1992 p16).

"Kultur er den systematiske mængde af tillært adfærd, der overføres fra forældre til børn" (M. Mead i Rich Harris, 2000 p.211). Dette er nogle almen accepterede definitioner på kultur, for op gennem tiderne har kulturbegrebet haft sin egen historie, der har været påvirket af de politiske og sociale forandringer i øvrigt. Kulturbegrebet har fem kendetegn:

- Der er en magtmæssig ulighed mellem mennesker fra forskellige kulturer, og man kan se, at mange træk i tidligere kolonier er produktet af koloni magtens tilstedeværelse.
- Der sker ofte en vis generalisering. Kultur som begreb, bliver ofte sammenlignet, eller benyttet i stedet for etnicitet, der beskrives som, de kendetegn en bestemt gruppe har forstærket gennem generationer via deres måder at tænke, føle og handle på.
- Kultur kan betragtes som funktionelle dele, der er bygget op af noget der eksisterer, altså en substans.
- Kultur er datid, det er traditioner, tidligere begivenheder, materialiseringer.
- Kulturen beskrives af en jagttager, som er udenfor, den kan afdækkes og systematiseres.
(Berliner i Arenas, 1997 p.29-31).

Dette er nogle bud på hvad kultur er, og hvordan selve kulturbegrebet kan bruges. Men der er også nogle særlige kendetegn ved dansk kultur..

Dansk kultur:

Den folkelige debat i Danmark om dette emne, må i høj grad siges at være følelsesladet, og der er mange bud på hvad "danskhed" og disse bud er lige så forskellige som befolkningen i øvrigt er.

Dansk er flæsketeg, sild og snaps, hygge, ligusterhække, enhver passer sit eller er sin egen lykkes smed. Rækken er lang og budene mange. Erik Schultz er lektor, dr.phil. Institut for psykologi, Københavns Universitet, og han beskriver dansk kultur ud fra en psykologisk synsvinkel.

Schultz beskriver flere eksempler på danskernes manglende konsekvens i kulturforståelsen. Det ses f.eks. i danskernes mishag ved, at muslimske kvinder bader med alt tøjet på, selv om man i Danmark for 100 år siden badede i badedragter, der dækkede hele kroppen. I det tilfælde vedkender vi os ikke, at vores kultur går 100 år tilbage, men det gør vi gerne, når vi klæder os ud med vikingehjelme til en fodboldlandskamp, og står fuldt og fast ved, at vi er de danske vikinger.

Vi vil gerne stå ved kartoflerne, tobakken, kaffen, juletræet og pilsnerne, men ingen af delene er meget over 100 år gamle i den danske kultur. Når vi føler vores nationale identitet truet, skyldes det, at der ikke er demokrati i den globale fælleskultur. Danskerne er blandt den internationale overklasse af nationer, og det had vi føler mod fremmede nationer, der er uden for denne overklasse, er magen til det had, som tidligere tiders overklasse i Danmark følte mod proletarerne i alle europæiske lande, før vi fik demokrati (ibid. p.190-191).

Man kan se på vores kulturelle identitet som en mælkebøtteblomst. Den er genkendelig, når alle bladene sidder sammen på stilk, men et enkelt gult blad alene er svært at genkende. Hvert blad symboliserer et fragment af vores identitet, og når vi som majoritet magter, at fastholde minoriteten i, at det er dem der er anderledes, taler dårligt dansk, har en anden tro m.m. er det, fordi vi accepterer, at det er i orden at holde afstand til andre grupper. Vi forventer, at de etniske minoriteter selv må klare processen med at afkræfte vores holdninger til, at de er forskellige fra os (Jensen, i Psyke & Logos, 2001 p. 201).

Der ligger et stort ansvar hos alle os professionelle praktikere, fordi vi har den magtposition, der gør os i stand til at bedømme, hvad andre skal kaldes.

Ud fra Schultz's artikel ser det ikke ud til, at det er så enkelt at definere præcist, hvad der er særligt dansk. Det kunne faktisk se ud som om, at det blot er angsten for det, der er anderledes, der holder os sammen. Og en forventning om, at hvis man vil leve her, skal man agere som os og bortkaste sine egne anderledes traditioner. Iben Jensen udtrykker sig i nogenlunde i samme retning, idet hun skriver, at det kun er sammen, vi har en fælles kulturel identitet. Og vi er med vores magtposition er i stand til at trække integration i det danske samfund ud.

Teorier om socialisering:

Socialisering er både det at gøre og at blive gjort social og egnet til at deltage i samfundets praksis. Der er tale om en kulturel indføring, hvorigennem individet udvikles til at lære spillets regler.

Man kan dele socialiseringen op i tre faser:

- Den primære, der foregår i familien eller sammen med få nære personer. Barnet inkarnerer hele den kulturelle virkelighed i holdninger, rolleforestillinger og attituder.
- Den sekundære, der forløber gennem barndom og ungdom, dels i familien, dels i skolen og blandt kammerater. I vores del af verden spiller medierne en væsentlig rolle.
- Den tertiære, der foregår gennem voksenlivets praksis, og her er arbejdet en væsentlig faktor.

Det er svært at skelne mellem det sociale og det samfundsmæssige, men man kan sige, at det samfundsmæssige er summen af det ansvar, personen har i forbindelse med at fylde pladsen ud som almenyttig og praktisk deltager eller medborger. (Katzenelson, 1994 p. 177-178). Alle mennesker starter med at være børn, og det særkende, et helt folk måtte have, bliver grundlagt i børneværelserne. Det civiliserede menneske har en længere barndom, end man kender det fra primitive samfund. Den lange barndom fører til et teknisk og mentalt højtudviklet menneske, men efterlader os også med et livslangt åg af følelsesmæssig umodenhed (Erikson, Barnet og...1968, p.7-8).

For at blive integreret i samfundet, skal vi igennem en lang række indlæringsprocesser, og produktet skulle gerne være af en sådan karakter, at det skader samfundet mindst muligt. Derfor er det vigtigt, at et barn har fået kendskab til traditioner for ikke at blive rodløs. Men på den anden side kan for strenge traditioner være en hæmmende faktor for en god socialisering. En anden problemstilling er den, at socialisation ofte foregår som en envejspåvirkning. Det er noget, på forhånd fastlagt, som nogen gør ved andre i en bestemt situation, og man ser først effekten længe efter. Der er også grund til at nævne det faktum, at socialpsykologien som forskningsretning er så forholdsvis ny, at der er mangel på en egentlig socialpsykologisk empiri (Sabroe, 1984 p. 85-86) om et vigtigt problem, som samfundsmæssiggørelsen af de nye invandrer-generationer er.

Ud over den primære og den sekundære socialisation beskriver Sabroe også en tertiær socialisation, men han nævner ikke arbejdet som den væsentligste socialiserende faktor. Han hævder, at det i lige så høj grad er de politiske partier, medierne og forskellige interessegrupper, der øver indflydelse på dette tidspunkt.

Den sekundære- og den tertiære socialisation er begge styrede af nogle systemer, der har til formål at styre den kognitive udvikling (med et delvist abstrakt indhold) hos personen. Mens den tertiære socialisation overvejende kan siges at være af decentral karakter, hvor det der skal læres må have et konkret indhold (ibid. p.91).

Man kan også tale om, at samfundets indretning er med til at danne bestemte sociale karakterer.

Det kan belyses gennem Riesman's teorier om karakter og samfund. Han beskriver social karakter, som der findes forskellige former for i forskellige samfund:

- den traditionsstyrede karakter
- den indre styrede karakter
- den gruppestyrede karakter

som svarer til den type samfund børnene vokser op i.

Det traditionsstyrede samfund har ofte et højt vækstpotentiel, der fødes mange børn, man dør tidligt og generationerne følger hurtigt efter hinanden. Disse livsmønstre har eksisteret i århundreder og accepteres og værdsættes af det enkelte menneske, og ændrer sig kun langsomt. Der er strenge adfærdsregler, og man er lydige over for traditionen, adfærden er givet på forhånd, man efterlever forskrifter og ritualer. De børn, der ikke bliver "sat ud" eller slået ihjel straks efter fødslen, hører til gruppen og får en klart defineret rolle i samfundet. Uanset om det er et velfungerende, lykkeligt samfund, eller der er tale om krig, frygt og tortur, så vil dets medlemmer opleve forandringer som noget meget fjernt.

Det indrestyrede samfund kan i vesten sammenlignes med den samfundsform, der fulgte efter feudalsamfundet. Et samfund i rivende ekspansion, kapitalen akkumulerer, der er øget produktion af varer, kolonisering, opdagelser og imperialismen. Det samfund har ikke megen

fast traditionel styring. Personerne bliver indrestyrede. Der er stadig behov for en adfærdsmæssig konformitet og for traditioner, men nu splittes traditionerne, fordi der er en så rivende udvikling, at individet får øje på de andres traditioner. Man må indrette sig på nye måder, men sørger hele tiden for at have baglandet i orden.

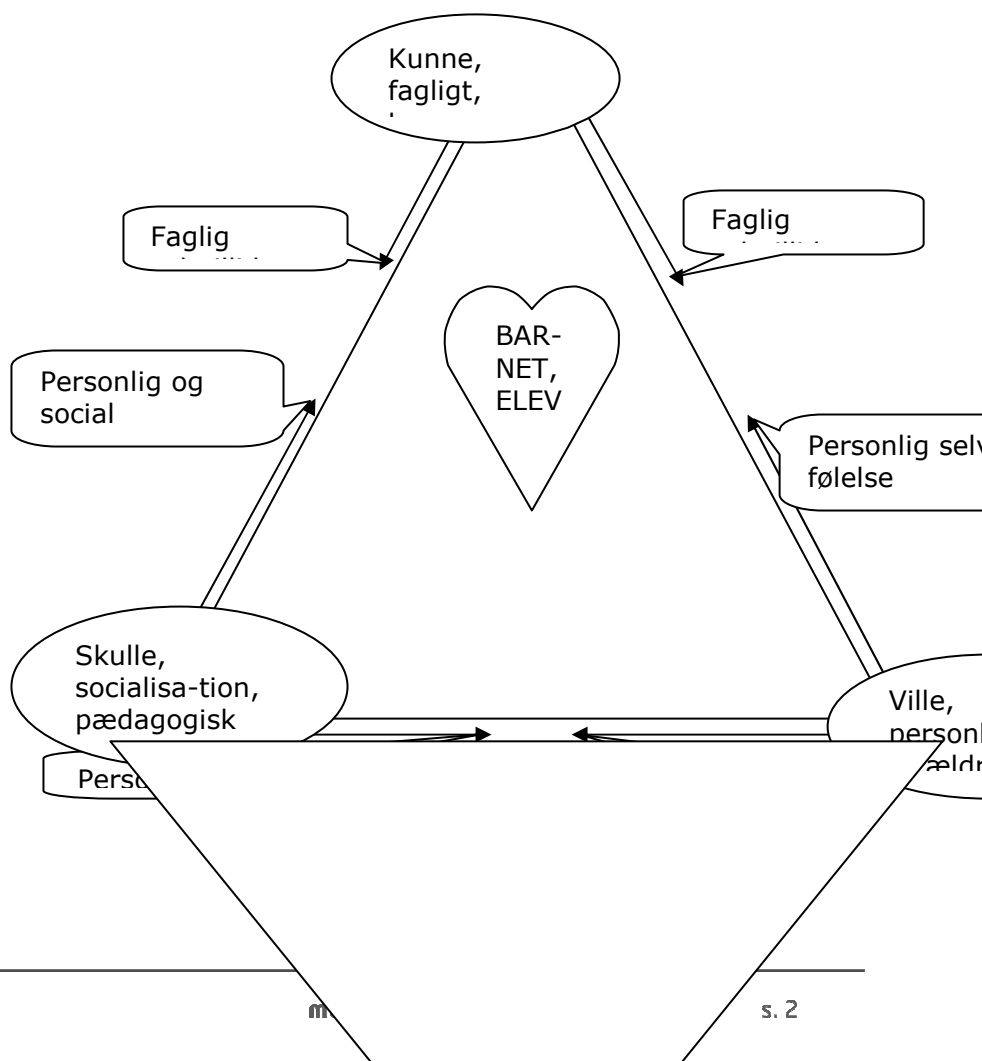
Det gruppe styrede samfund er kendetegnet ved kapitalisme, industrialisering og urbanisering. Det følges op af uddannelse, fritid og service. Befolkningstallet falder drastisk, og massemedierne styrer formidlingen. Venner får større betydning end familien. Det er mennesker man kender på forhånd der er kilden til styring, og det, andre mener om ens adfærd, har størst betydning (Riesman, 1961, p. 53-63).

David Riesman har en meget skarp beskrivelse af de tre sociale karaktertyper.

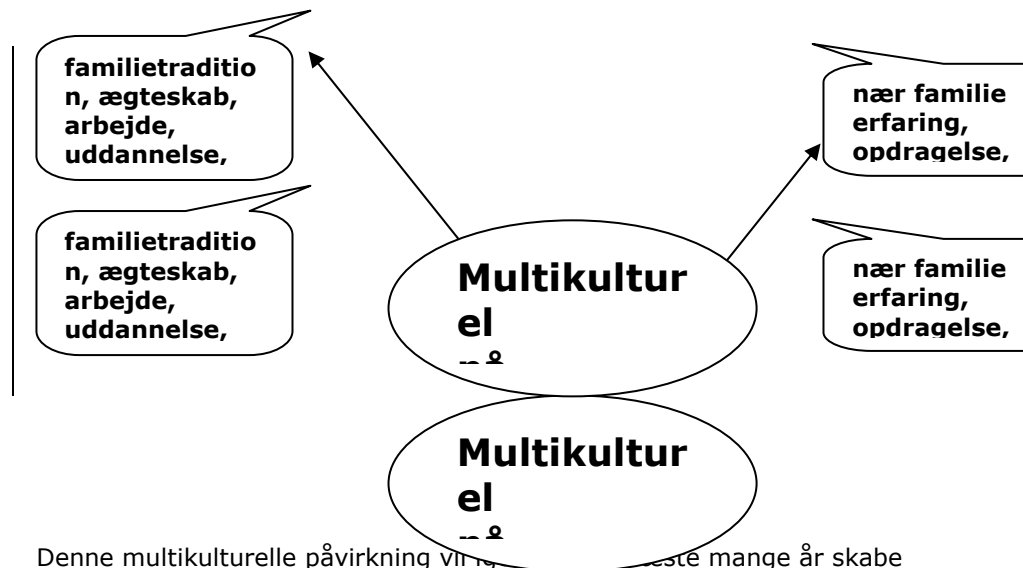
Hvis, det drejer sig om børn og unge mennesker, kan mange af dem naturligt indgå i den allerede opbyggede forklaringsmodel, men drejer det sig om nyankomne flygtninge og indvandrere, så skal man tænke på, at der her eksisterer en anden kultur, og at hele dannelsesprocessen er gennemført med helt andre elementer. Dette kan medføre dobbeltmodel, som kan rumme en kulturel del, forstået som alle de elementer, andre kulturer kan tilføre og tilføje til en dansk kultur.

På de personlige parametre drejer det sig om den nære familieerfaring, opdragelse, roller, madvaner og på det sociale parametre handler det om bredere familietraditioner, ægteskab, arbejde, uddannelse, venner og religion.

Dette betyder, at modellen kan tilføjes endnu et felt med de påvirkninger, som naturligt indgår i et multietnisk samfund.

Denne multikulturelle påvirkning vil i de næste mange år skabe mange spændinger, men efterhånden vil den integration, som forventes at finde sted over ca. tre generationer, betyde, at tilpasningen sker fra de nye danskere, og de danskere som har været her i generationer. Der er i øvrigt en gammel tradition, at danskere rejser ud og vender tilbage med ægtefælle, venner og gode erfaringer. At tage på valsen, at holde sabbat år i udlandet og at være udvekslingsstudent er alle gode eksempler på danskernes lyst til at skaffe sig udenlandske erfaringer og drage nytte heraf i uddannelse, job og livet i det hele taget i Danmark.